

J. van de Leur &
A.H.M. van Zon:
Leesbevordering en
schooltelevisie
*Een onderzoek onder
docenten Nederlands
in de onderbouw van
het voortgezet onderwijs*

Inleiding

Wanneer het lezen van boeken ter sprake komt klinken sombere geluiden en niet zelden wordt televisie als de grote boosdoener aangemerkt. Dat televisie ook leesbevorderend kan werken wordt nogal eens over het hoofd gezien (Van Lil 1988).

De Stichting Nederlandse Onderwijs Televisie (NOT) zet al een aantal jaren het medium televisie in ter ondersteuning van leesbevordering. Dat gebeurt met projecten voor zowel het basis- als het voortgezet onderwijs (Maartense 1988). De projecten voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs leverden echter een tegenvallende deelname en waardering op (Van Zon 1988). Dit vormde de aanleiding voor een onderzoek onder docenten in de onderbouw naar de positie van leesbevordering bij hun lessen en het gebruik van en meningen over (school)televisie/video.

Het onderzoek besteedde ook aandacht aan de serie 'Geef mij maar een boek'. Deze serie leesbevordering, bestemd voor de onderbouw, bracht de NOT in mei 1989 op het scherm.

In het onderzoek werd *leesbevordering* als volgt gedefinieerd: alle activiteiten die erop gericht zijn het vrijwillig en zelfstandig lezen van boeken door leerlingen te bevorderen.

Onderzoeksopzet

Na een oriëntatie op relevante literatuur over leesbevordering in de onderbouw is een vragenlijst samengesteld, welke de rode draad vormde bij gesprekken met zes deskundige informanten uit het onderwijsveld. Op basis hiervan werd een voorlopige vragenlijst ontworpen die als proef werd voorgelegd aan een twintigtal docenten uit de onderbouw van LBO, MAVO en HAVO/VWO. Hierna werd de definitieve vragenlijst samengesteld.

Deze vragenlijst is in de periode van 31 mei tot 7 juni 1989 telefonisch afgenomen bij een aselechte steekproef van docenten uit het LBO (52 respondenten), MAVO (51) en HAVO/VWO (51). Voorwaarde voor deelname aan de enquête was dat men in het lopende cursusjaar in de onderbouw (eerste twee leerjaren) lessen Nederlands gaf.

Resultaten

Alvorens de resultaten in kort bestek te bespreken, volgen eerst enkele achtergrondgegevens over de 154 respondenten. De meeste docenten zijn tussen de 30 en 49 jaar oud (slechts 8 procent is jonger dan 30) en twee derde deel van hen staat langer dan tien jaar voor de klas; ongeveer drie vierde deel is man.

Als meest gebruikte methode komt bij het LBO en het MAVO *Functioneel Nederlands* naar voren; bij het HAVO/VWO staat deze methode op de tweede plaats na *Taalgoed*. Bij het MAVO komt *Taalgoed* op de tweede plaats. Een andere veel gebruikte methode is *Taalcirkel*, met name bij het LBO en MAVO.

Van de LBO-docenten geeft 85 procent naast Nederlands ook nog les in andere vakken, van MAVO-docenten is dat 61 procent en van HAVO/VWO-docenten 24 procent.

Vrijwel alle docenten besteden in hun lessen aandacht aan leesbevordering; bijna de helft doet dat 20 tot 40 minuten per week. Niettemin onderschrijft een meerderheid van de respondenten de uitspraak dat leesbevordering in de lespraktijk doorgaans een verwaarloosd gebied is. Er blijkt een duidelijk verband te bestaan tussen de mate waarin men zijn instemming betuigt met de uitspraak dat leesbevordering doorgaans een verwaarloosd gebied is, en de tijd die men zelf aan leesbevordering besteedt:

hoe minder tijd men eraan besteedt, des te meer onderschrijft men de uitspraak.

Een ruime meerderheid van de docenten combineert bij leesbevordering het gebruik van de methode met een eigen werkwijze; slechts een klein deel verlaat zich geheel op de methode, terwijl een derde deel volledig een eigen werkwijze volgt. Overigens vindt bijna de helft van alle respondenten dat de gebruikte methode te weinig aandacht besteedt aan leesbevordering. Er kan echter geen duidelijk verband worden vastgesteld tussen de methode die men gebruikt en de werkwijze die men bij leesbevordering volgt.

Bij de didactische werkvormen is het schriftelijk leesverslag favoriet, daarna het mondeling leesverslag; bijna de helft van de docenten bespreekt ook zelf boeken. Verder blijkt dat drie vierde deel van de docenten het van wezenlijk belang acht om ook zelf voor te lezen in de klas. Overigens benadrukt men bij de evaluatie van boeken duidelijk meer de affectieve aspecten dan de cognitieve aspecten.

Wat het titelaanbod betreft is men het in het algemeen oneens met de uitspraak dat dit beperkt moet blijven tot boeken die de leerlingen waarderen, of het 'verantwoorde' jeugdboek. In dit verband komt wel een duidelijke samenhang naar voren met schooltype: bij het LBO menen aanzienlijk meer docenten dat het titelaanbod moet aansluiten bij boeken die leerlingen waarderen dan bij het MAVO en HAVO/vwo. Wat betreft het 'verantwoorde' jeugdboek zitten LBO- en MAVO-docenten op één lijn; zij vinden vaker dat de keuze zich tot deze boeken moet beperken dan de HAVO/vwo-docenten. Ruim de helft van de respondenten vindt het verder van belang om in het kader van leesbevordering recent verschenen boeken aan te bieden, al is tegelijkertijd een evengrote groep het erover eens dat het ondoenlijk is om goed op de hoogte te blijven van het actuele aanbod.

Ruim een vierde deel van alle respondenten maakt weleens gebruik van video bij de lessen Nederlands in de onderbouw. Als belangrijkste motief voor 'geen gebruik' voert men aan het ontbreken van geschikte programma's. De docenten die zelden of nooit video gebruiken blijken toch overwegend positief te staan tegenover schooltelevisie; bijna twee derde deel van hen zegt waarschijnlijk gebruik te zullen maken

van een nieuwe aantrekkelijke schooltelevisieserie ten dienste van leesbevordering.

Het merendeel van alle respondenten blijkt overigens van mening dat het zien van verfilmde boeken bijdraagt tot het lezen van die boeken door de leerlingen.

De serie 'Geef mij maar een boek' is door bijna een derde deel van alle respondenten, met name docenten uit MAVO en HAVO/vwo, geheel of gedeeltelijk op video opgenomen.

Er is een duidelijke samenhang tussen het opgenomen hebben van de serie en de mening over de gebruikte methode: docenten die vinden dat de methode Nederlands te weinig aandacht besteedt aan leesbevordering hebben de programma's vaker op video opgenomen. Van degenen die de programma's niet hebben opgenomen zegt de helft niet van deze uitzendingen op de hoogte te zijn geweest. De docenten die de programma's reeds in de lessen hadden gebruikt, waren er duidelijk tevreden over en waardeerden de bruikbaarheid ervan met een 8.

Diverse vragen van de enquête hadden betrekking op wensen en suggesties van docenten betreffende de samenstelling van een schooltelevisieserie 'Leesbevordering'. Gevraagd naar het te kiezen uitgangspunt—thema, genre, auteur, dan wel op zichzelf staande titels—, blijkt men in meerderheid voorkeur te hebben voor thema's. Bij het MAVO zijn er naar verhouding ook veel docenten die een voorkeur uitspreken voor op zichzelf staande titels. Als tweede voorkeur komt bij het LBO 'genre' naar voren en bij het HAVO/vwo 'auteurs'. Bij 'thema' worden als favoriete onderwerpen genoemd: 'liefde/verliefdheid', '(Tweede Wereld)oorlog' en 'avonturen'. Wat betreft de inhoud van de programma's kent men het meeste belang toe aan het visualiseren van fragmenten van het betreffende boek en vervolgens aan het in beeld brengen van de maatschappelijke en historische context van dat boek.

De overgrote meerderheid van de ondervraagde docenten vindt dat de programma's moeten worden ondersteund door een handleiding met lessuggesties en verwerkingsmateriaal voor de leerlingen.

Besluit

De bruikbaarheid van 'Geef mij maar een boek', een serie 'leesbevordering' die de NOT aan het

eind van vorig schooljaar uitzond, werd in het onderzoek gewaardeerd als goed, hetgeen aan- toont dat deze docenten vinden dat schooltele- visie een wezenlijke bijdrage kan leveren aan leesbevordering in de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

In een nieuwe serie zouden vanuit een thema- tisch perspectief vooral gevisualiseerde frag- menten van de behandelde boeken, alsmede de maatschappelijke en historische context, ruime aandacht moeten krijgen.

Omdat heel wat docenten onwetend blijken omtrent het aanbod aan schooltelevisiepro- gramma's, is intensievere voorlichting vanuit de NOT gewenst.

Onder welke concrete voorwaarden kan de school-t.v. optimale ondersteuning bieden aan de leesbevorderingsactiviteiten door docenten?

Welke voorbeelden zijn van geslaagde inte- gratie van het medium t.v. in literatuurlessen?

Wie beschrijft die eens voor *Moer*?

Literatuur

Lil, J. van (1988), 'Het verband tussen televisie kij- ken en vrijetijdslezen: een dwarsdoorsnedestudie' in: *Pedagogische Studietoeken*, jrg. 65, nr. 10.

Maartense, K. (1988), 'Schooltelevisie en jeugdlite- ratuur; de projecten van de Nederlandse On- derwijs Televisie' in: *Leesgoed*, jrg. 15, nr. 1.

Zon, A. H. M. van (1988), *Cijfers over onderwijstelevi- sie in het schooljaar 1987/1988*, NOT, Hilversum.

FORUM

A. van Aken-van de Leur:

Compromis

CEVO-Actie/Werkgroep

Beoordeling Samenvatting

Nederlands vwo

In *Uitleg* van 1 november 1989 is een nieuw bin- dend correctievoorschrift voor de samenvatting vwo gepubliceerd. Het zal gelden totdat het examen kan worden afgenomen volgens het nieuwe eindexamenprogramma, dat in voorbe- reiding is (commissie-Braet; men denkt aan drie tot vijf jaar).

Het nieuwe voorschrift is een compromis. Het analytisch beoordelingsschema is vervangen door een tekst-structuurschema. Bij de beoor- deling staat niet meer een informatie-element centraal maar een zogenaamde teksteenheid (tekstblok: koppeling van een aantal samenhan- gende alinea's).

Binnen zo'n teksteenheid verdeelt de leraar het maximaal aantal toe te kennen punten naar eigen inzicht. Daarbij houdt hij/zij rekening met de informatie, de verbanden en de formulering in eigen woorden. In de Toelichting bij de Open Brief (*NGL-Weekblad* oktober 1988) formuleer- den wij namens een honderdtal scholen onze bezwaren tegen het analytische model. Het huidige beoordelingsvoorschrift lost een groot aantal wezenlijke problemen op. Wij hebben de staatssecretaris, CEVO en inspectie gemeld: het model is werkbaar, kwaliteitsverhogend en rechtvaardiger ten aanzien van de leerlingen. Zij kunnen naar inzet en prestatie worden beoor- deeld.

Het conflict is bij deze opgelost. Wij overwegen dan ook zo spoedig mogelijk onze status van actie/werkgroep te wijzigen.

Het compromis is nog geen consensus. Op de studiedag van Levende Talen (waarvoor alle scholen waren uitgenodigd) 16 september 1989, verklaarde de vertegenwoordiger van Levende